

ТМ	Г. XXXIV	Бр. 3	Стр. 991-1010	Ниш	јул - септембар	2010.
----	----------	-------	---------------	-----	-----------------	-------

UDK 640.442»18/19»(497.11 Beograd)(091)
640.442:811.163.41'373.2(497.11 Beograd)

Прегледни чланак
Примљено: 4. 5. 2010.

Видоје Голубовић
Институт за
међународну политику и привреду
Београд

О НАСТАНКУ И НАЗИВИМА МЕХАНА И КАФАНА СТАРОГ БЕОГРАДА

Резиме

У раду аутор разматра настанак и називе-имена механа и кафана у Београду током 19 и почетком 20 века. Текст анализира постанак назива-имена механа и кафана са аспекта: друштвених догађаја у време њиховог настајања, имена по власницима-газдама, местима-локацијама где су се отварале-настајале, националном буђењу-ослобађању, по поетској инспирацији. Стим у вези аутор истиче значај које су механе и кафане имале, (скупштинска заседања, први сајам књига, балови, прве позоришне представе, сликарске изложбе, прве филмске пројекције, спортска такмичења, седишта разних удружења, одржавање страначких сусрета, предавања, па чак и рад школа), њихову институционалну улогу, месту где су се доносиле важне одлуке у свим сферама јавног, друштвеног и привредног живота ондашње Србије. Текст је настао на основу примарног истраживања архивске грађе¹ и анализе садржаја докумената (доступне грађе из личних архива) и публикација до којих је аутор дошао.

Кључне речи: настанак, називи-имена, механе, кафане, Стари Београд

dr_vgolubovic@yahoo.com

¹ Коришћени архиви: Историјски архив Београда, Архив Београда, Архив Србије и Црне Горе, Музеј града Београда, личне архиве појединаца

*О НАСТАНКУ И НАЗИВИМА МЕХАНА И
КАФАНА СТАРОГ БЕОГРАДА*

Београд је у раздобљу од једног века (разматра се период од 1850 – до 1940. године) имао преко 1200 кафана и механа². Поред тога механе и кафане представљале су и значајну институцију Београда. У њима је одржан први сајам књига 1893. године, приказане прве покретне слике и први филм, одржане прве дилетантске (позоришне) представе, отпевана прва опера, оснивани први спортски клубови (мачевање, коњички клуб, фудбалски), писане песме, исписана историја боема Београда, одсвирани и отпевани најлепши стихови српских песама („Расло ми је бадем дрво“, „Дрино водо хладна“). У њима је одсвирана и отпевана прва свечана пема (ода) 1867. године прилоком свечаности предаје кључева Београда Кнезу Михаилу Обреновићу (први пут се на балу у част добијања кључева града свирала песма „Дрино водо хладна“). Још и 19 веку механе и кафане биле су места политичког окупљања, скупштинских заседања³, културних, спортских манифестација али и описмењавања⁴. Посебно интересовање изазива богатство имена-назива механа и кафана.

Предмет истраживања усмерен је на етимолошко трагање порекла имена-назива механа и кафана тј. под којим условима и у ком времену су поједине (механе и кафане) добијале име. Време њихових настајања и друштвене околности у многоме су утицале на власнике – закупце како да их назову.

Основни циљ рада је да да одговор или укаже на етимолошко-појмовно одређење имена-назива механа и кафана у Београду у периоду од средине 19 века до 40-тих година 20 века.

Механе и кафане у Београду добијале су имена по власницима зграда, по закупцима простора где су отворане, по географском пореклу власника или гостију, по градовима Србије или страних држава, времену догађаја а посебно оних који су обележили национална буђења, поетским инспирацијама.

ТЕРМИНОЛОШКА И МЕТОДОЛОШКА ПОЈАШЊЕЊА

Како се у коришћеним изворима употребљавају различити називи, постоји потреба да се бар начелно појмовно објасне или бар

² Масовно отварање кафана и механа у Београду бележи се од 1830. године. Већ 1959. Милош Обреновић доноси пропис којим регулише основе по којима се требају отворати механе и кафане, као и њихов изглед.

³ У кафани „Велика или Кнежева пивара“ у којој је одржана Сентандрејска скупштина Милош Обреновић је по други пут враћен на престо Србије.

⁴ Познато је да је садашња основна школа „Карађорђе“ из Београда, своје прве часове одржавала у кафани на Вождовцу чији је власник био Милош Гавриловић, један од донатора градње школе.

укаже на њихова могућа значења. Овим се не умањује значај коришћених извора, још мање је све покушај тумачења „шта је аутор хтео да каже”. Такође, не постоји ни намера да се било чиме негирају значај и разлог коришћеног термина. Жеља је само да се укаже на сложеност и различито полазиште у прилазу код објашњавања и употребе одређеног термина приликом описивања простора који је кроз векове коришћен за различите потребе и који је имао посебну функцију – изузетно место у развоју друштвеног, привредног и културног живота Београда. Оно што је важно јесте то да су тај простор о коме желимо да причамо путописци, хроничари, историчари, пописивачи и сви други, који су на било који начин оставили неки траг кроз векове, називали различитим именима.

А шта они одређују, бар теоријски, појмовно се нуди у следећем објашњењу:

АШЧИНИЦА - или народна кухиња – место за исхрану људи „плитког цепа”. У њој су ручавали студенти, ђаци, практиканти. Међутим, остало је записано да су чести гости били и виђенији људи вароши, сладокусци – гурмани. Професор Теразијске полугимназије, а касније и гимназије, Коста Вујић био је један од ретких који су знали јеловнике готово свих познатијих кафана али и ашчаница.

БИФЕ – француска реч *buffet* и италијанска *buffetto* у преводу значе исто – тезга у крчми, сто на железничкој станици, у биоскопима или на забавама на којима стоје разна јела и пића. По Закону о радњама из 1934, бифе је мања и боље уређена радња у којој се продају хладна јела, алкохолна и безалкохолна пића.

ГОСТИОНИЦА – у смислу Закона о радњама, радња мањег обима у којој се продају топла и хладна јела, алкохолна и безалкохолна пића, а могу се издавати и собе с намештајем.

ИМАРЕТ – у ужем смислу имарет означава јавну кухињу у којој су ученици, сиромаси и путници бесплатно добијали храну.⁵ Посебан допринос ширењу београдске чаршије (како се звала) дао је Мехмед-паша Јахјапаша који је свој караван-сарај 1548. изградио за добротворне потребе. Био је то, у ствари, имарет – сиротињска кухиња са бесплатним преноћиштем за путнике. Евлија Челебија га назива и имарет хан.

КРЧМА – механа, радња мањег обима у којој се служе алкохолна и безалкохолна пића и нека јела.

КАВАНА – реч турског порекла; јавни локал у којем се прво служила кафа (кава) да би касније прерасла у угоститељски објекат у којем се могу добити разна пића и јела.⁶

⁵ „Даница”, Вукова задужбина, Београд, 1996, стр. 466.

⁶ „Лексикон”, Југословенски лексикографски завод, Загреб, 1974, стр. 459.

КАРАВАН-САРАЈ – велико свратиште на друмовима и у насељима за смештај путника, стоке и робе. Правоугаоне је основе са дворишним атријумом.⁷ У њему се често обављала и размена робе. Колико је познато, већ негде између 1521. и 1523. године, отворен је у Београду први караван-сарај великог везира Пири Мехмед-паше. На основу архивске грађе и коришћених извора немогуће је утврдити тачну локацију тог караван-сараја. До 1536. Београд, сада већ значајан трговачки центар, добија и караван-сарај султана Сулејмана. Био је смештен у непосредној близини дела града који су од 1532. почели да настајују први Дубровчани и Јевреји, трговци на гласу у турском Београду.

КАФАНА⁸ – јавни локал, угоститељска радња, у којој људи проводе време у разговору, читању новина и часописа, слушању музике, праћењу радио-емисија и телевизијског програма, уз кафу, разна топла и хладна пића, колаче, сладолед и слично. Овај тип локала развио се из старијег ексклузивнијег, који се ограничио на точење кафе. Назив потиче од турске речи *кахвехане*,⁹ енглеске *coffee house, restaurant* и француске *café restaurant*. Додатком Уредбе из 1864. у кафанама је дозвољено, поред кафе, служење пића и јела. Локацијски су могле бити смештене само у вароши и отворене само „с лица”, с правом да се јавно „крчми” кафа, јело и пиће. У њима се није, као у механама, могло ноћивати.

КСЕНОДОХИОН – у време Византије куће где су примани страни гости.¹⁰

МЕХАНА – потиче од персијске речи *меу* која означава пиће, вино и *хане* – кућа, хан; турски *меухане*. Основно значење речи јесте кућа у којој се точи вино. За разлику од кафане, механа се налазила у вароши, селу, уз друм. Уредбом од 1860. условљено је да се мора градити од тврдог материјала и по типском пројекту по угледу на западноевропске парадигме. По уредби о механама из 1860. морала је имати – зависно од категорије – пет, четири или три собе, кухињу, просторију где се послужују јело и пиће. Механе су морале имати и коњушнице.

МУСАФИРХАНА – турска реч која је подразумевала или оз-

⁷ Богуновић, С. Г., *Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века*, Београдска књига, Београд, 2005, стр. 1289.

⁸ И данас у српским крајевима користе се бројни називи за кафану: крѐма, бирцуз, биртија, механа, мејана, меана. Готово сви они су етимолошко-историјског облика. У фонетском, данашњем облику, користи се израз кафана и, ретко, механа. Аутор користи појам кафане и механе као облик лакшег саопштавања и прецизности текста.

⁹ Богуновић, С. Г., *Архитектонска енциклопедија – појмови*, Београдска књига, Београд, 2005, стр. 1267.

¹⁰ „Даница”, Вукова задужбина, Београд, 1996, стр. 471.

начавала добротворну угоститељску кућу у којој се бесплатно хранило и ноћивало.¹¹

ПАНДОХИЈЕ – свратишта за путнике и ходочаснике при великим црквама.¹²

РЕСТОРАН – реч француског порекла – *restaurant* – место за окрепљење (гостионица, пивница и сл.) – угоститељски објекат. Радња већег обима и комфора у којој се продају топла и хладна јела с алкохолним и безалкохолним пићима уз стручну послугу.¹³

УГОСТИТЕЉСКИ ОБЈЕКАТ – хотел, ресторан, кафана, свратиште, пансион, одмориште за продају јела и пића.

ХАН – реч персијског порекла са значењем кућа, крчма, преноћиште, гостионица. Служио је за смештај и преноћиште људи и прихват робе и стоке. Ханови су имали двориште са чесмом или бунаром. Спрат је коришћен за преноћиште путника. По неписаном правилу ханови су били углавном квадратног облика. Градили су се на прометним друмовима, у варошима, селима...

ХОТЕЛ – од латинске речи *hospitale*¹⁴ – кућа за госте. Означава и отмену градску кућу. Њихово настајање везује се за појаву железнице. У Београду настају средином 19. века.

Данас се архивска грађа о механам и кафанама поред архива налази у личним-кућним поседима. Фотодокументација такође. Део података-информација о власницима механа и кафана преноси се са колена на колена. Све то захтева да се сакупљена грађа проверава и упоређује. У истраживању, може се рећи да је примењена метода анализе садржаја комбинована са статистичком и историјском. Треба имати на уму да је за истраживање коришћен фонд података Архиве Србије и Црне Горе (Југославије), Архив Београда и Архив Србије. Истовремено коришћена је фотодокументација Музеја града Београда и дневног листа „Политика”. Доступна издања (књиге и остале публикације) послужила су као провера примарног истраживања добијених у горе наведеним Архивима.

МЕХАНЕ И КАФАНЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ

Прве кафане потичу из 15. века. Литература бележи да су „објекти у којима се одмарало уз јело и пиће” први пут виђени у Меки, родном месту Мухамеда и највећем муслиманском светилишту, али

¹¹ Богуновић, С. Г., *Архитектонска енциклопедија – појмови*, Београдска књига, Београд, 2005, стр. 1267.

¹² „Даница”, Вукова задужбина, Београд, 1996, стр. 471.

¹³ „Свезнање”, Народно дело, Загреб, 1937.

¹⁴ Богуновић, С. Г., *Архитектонска енциклопедија – појмови*, Београдска књига, Београд, 2005, стр. 1265.

и граду који је још од 7. века био средиште повремених и врло посећених сајмова. Нешто касније, тачније почетком 16. века, кафане су освануле у египатском граду Каиру, као и у неким градовима у Сирији. На основу историјске грађе не може се са сигурношћу утврдити када су отворене прве кафане у Турској, односно да ли је у Цариграду прва кафана „примила госте” тек 1554 – како је записано – или много пре него што је турска империја освојила простор Балкана. Забуну, наиме, уносе неки писани извори који указују на постојање кафана у Београду и пре доласка Турака у Србију.

У 16. веку уживање у испијању кафе са Истока „освојило” је и Запад. Већ 1522 (према запису из 1521. када су Турци ушли у Београд)¹⁵ Турци су у једној кући на Дорћолу отворили кафану и – служили кафу. Кафане у Сарајеву почеле су се отварати 1592. Од 1652. имао их је и Лондон, а од 1654. и француски град Марсељ. Затим, од 1683. и Беч, а од 1694. и немачки град Лајпциг.

У 17. веку, у готово целој Европи отварање су кафане. Како су забележили хроничари, углавном путописци али и историчари, убрзаном отварању кафана највише су допринели све бројнији међународни трговачки сајмови. Истина, понегде је било и проблема. Немачки цар Фридрих Велики, на пример, строго је забранио отварање кафана у Берлину! Ипак, и упркос царској наредби, у овом немачком граду од 1779. убрзано су се отварале кафане, и то у поприличном броју.

У Паризу је 1790, на основу веродостојних извора, било око 900 кафана. Истина, на западу Европе кафане су, у почетку, биле замишљене као места у којима су право окупљања имали само привилеговани чланови друштва. Али, од ове праксе се врло брзо одустало, па су кафане широм отвориле врата и такозваним народним масама.

Неке од најчувених европских кафана у давним временима, о којима се причало „пуним устима”, биле су париски „*Procopie*”, венецијански „*Menegazzo*”, римски „*Greco*”, односно „*Michelangelo*” у Фиренци.

Кафане су, генерално, већ у 17. веку постале сасвим спонтано састајалиште уметника, књижевника, индустријалаца, политичара, али и припадника других слојева друштва.

У време Француске револуције кафане су и средиште политичких агитација и пропаганде – париски „*Valois*” био је препознатљив по окупљању ројалиста, „*Lemblin*” – бонапартиста, „*Volti di cliozza*” у Трсту било је место – центар из којег су започеле иредентистичке демонстрације до 1914. Временом, кафане су добијале и сасвим друге контуре, пре свега у културолошком смислу. Посебно место заузимају париске кафане зване мусицос, у којима се музицирало, слуша-

¹⁵ *Историја Београда*, три тома, Просвета, Београд, 1974.

ла музика и певало (*cafes-chantant*) и где су се могли видети акробатска интермеца, водвиљи, ревије, балети (*cafes-concerts*). И те су кафане повремено забрањиване, а доживеле су процват за време Наполеона III.

Временом су те и такве кафане добиле и димензију више. Обогаћене новим садржајем и програмима прерасле су у оно што и данас зовемо мјузик-холлом. Култни париски али и европски простори овог типа јесу чувени „*Folies-bergere*”, „*Casino de Paris*”, „*Moulin-rouge*”.

Из кафана израстају мањи локали са истом наменом али скромнијом понудом, као што су бар и бифе.

У току 18. века у бројним документима могуће је наићи на појмове које путописци и хорничари бележе као – кавана, кафана, механа, мејхана, меана, бирцуз, биртија, крчма, гостионица, хан, караван-сарај, ашчинима... да би већ у 19. веку била одомаћена употреба назива – поред набројаних – као што су локал, бифе, ресторан, народна кухиња, хотел, бар...

У суштини, заједничко за све њих било је то да се под њиховим крововима могло седети, одмарати, разговарати, пити, понешто појести, веселити се, гледати представе – филмске или позоришне – и уживати у разним другим понудама и садржајима.

Али, вратимо се оном што се догађало у Београду. У ретким записима који су посвећени кафани и кафанском животу занимљив је онај из времена владавине Јустинијана, цара моћне Византије. Известни Прокопије, византијски писац и путописац из 6. века, описујући тадашњи Сингидунум (Београд), посебно се осврнуо на крчме зване *пандокеоне*¹⁶ у којима се – како истиче – водио буран живот. По опису Прокопија, пандокеоне су четвороугаони објекти на спрат са двориштем у чијем се средишту налазила чесма. Са дворишне стране, а дуж целог објекта, постојали су отворени ходници из којих се улазило у затворене просторије. У дну дворишта, уз напомену да су сви ови објекти грађени на исти начин, налазила се дворана у којој се служило различито пиће и јело за госте – пандокеона.

У оваквим „кафанама”, бар према Прокопијевом запажању, одвијао се, између осталог, и комплетан пословни живот града. Византијски путописац посебно истиче да је Сингидунум, у то време, био град са изузетно развијеном трговином и да су управо трговци били веза између Сингидунума и остатка Европе и света. Некако је било и природно, закључује Прокопије, да тај и такав град, град који је био свратиште трговаца са истока и запада, живи бурним животом. Поред тога, Прокопије је околину тадашњег Сингидунума, опасаног бедема, описао као изузетно лепу и са мноштвом воћњака и винограда. Пандокеоне су касније заменили турски ханови, а њих кафане.

¹⁶ Пауновић, М., *Београд вечни град*, БИГЗ, Београд, 1968, стр. 69-70.

У ретким записима сем констатације да се у првој београдској кафани, коју су 1522. отворили Турци, служила искључиво кафа, других података нема. Претпоставка је да се све одвијало у амбијенту који је верно пресликавао културу живота источних народа, затим да се све догађало непосредно после доласка Турака у Београд 1521. и да се грађевина са кафаном налазила негде на Дорћолу. На основу доступних података не може се прецизно описати тај простор – његов унутрашњи изглед и намештај (ако га је било, због начина седења – миндерлуци и софе – тадашњег турског живља), као ни како се пила и кувала кафа. Наравно, изостали су и неки други детаљи да би се комплетирао слика оног што се догађало на том и таквом месту. Треба, међутим, знати следеће: доласком Турака у Београд, бројни путописци спомињу искључиво караван-сараје и ханове. Појам кафане, бар на основу писане документације, употребљава се тек после 1739. када су Турци, после владавине Аустрије, поново дошли у Београд.

Турски записи о уласку у Београд такође потврђују то да је 1521. на Дорћолу отворена кафана, тј. „кућа на старом Дорћолу у којој се послуживала кафа”.

Око 1536. Београд, као значајно трговачко свратиште, добија караван-сарај султана Сулејмана. Саграђен је у непосредној близини оног дела града у којем су се још од 1532. насељавали први дубровачки и јеврејски трговци у тада турском Београду. Посебан допринос ширењу београдске чаршије, како се звало уско градско језгро, али и њеном угледу, дао је Мехмед-паша Јахјапашић који је свој караван-сарај саградио (1548) у име хуманости – био је то имарет са сиротињском кухињом и бесплатним одајама за путнике намернике.

И касније се у многим забелешкама о Београду спомињу караван-сараји. Код свих путописаца Соколовићев караван-сарај описиван је као највећи и најлепши у вароши.

У том периоду Београд је имао и ханове. Међутим, о њима, њиховом изгледу и оном што су нудили нема довољно информација. Ипак, општа је констатација да су ханови, у односу на караван-сараје, имали већи комфор и да су се у принципу користили за вишедневни боравак.

О првим кафанама у Београду писао је путописац Кепер 1740. године истичући њихову подељеност на оне које су посећивали муслимани и друге чији су гости били хришћани. Било је то време повратка Турака у Београд (1739) и пропасти аустријске власти. Кепер описује кафану „Црни орао” која се налазила на Дорћолу: „Најбоља кафана целог Београда, издвајала се од небројених.”¹⁷ Кафана се налазила на спрату зграде на углу (вероватно данашњих улица Душа-

¹⁷ Пауновић, М., *Београд вечни град*, БИГЗ, Београд, 1968, стр. 928.

нове и Краља Петра Првог) и до ње се долазило трошним дрвеним степеништем, није имала столове, столице и клупе, већ миндерлуке прекривене ћилимима. Такође, записи из периода владавине Аустријанаца спомињу и кафане „Код црвеног вола”, „Код дивљег човека” и „Екмеклук”.

Из бележака једног аустријског хроничара сазнајемо да је Београд у време аустријске владавине (1717–1739) имао око 140 кафана и механа. Механе у којима се точило вино и ракија биле су доминантне. Генерал Марули, у свом извештају из 1731, жали се на честе појаве узимања алкохола на вересију, пропадање власника и нестајање из града оних који су пили на вересију да би избегли обавезу плаћања. Такође, по истим изворима, Београд је имао и пет пивара (један део извора спомиње четири).

Посебно је значајно то да је Београд у време аустријске владавине у периоду од 1717. до 1739. имао „Кафе улицу” на тада главној трговачкој улици у Зереку – данас делу улице Краља Петра Првог.

Аустријанци су у својим пописима евидентирали на Сави 12 кафана са девет посебних просторија и седам штала (да би врло брзо тај број нарастао на око 140 у самом граду), а приликом продаје јаничарских имања 1793. на Сави се спомиње само једна „велика механа”. Период после 1739. и уласка Турака у град карактерише чињеница да су власници готово свих београдских кафана били јаничари. Отуда и записи о бројним сукобима и нередима у њима. После убиства београдског ајана Али Заима, педесетих година, једну кафану купује јаничар Хасанбаша, а међу некретнинама убијеног Али Заима евидентирани су кафана и подрум, које купује јаничар Мехмед барјактар. Истовремено и у оставштини јаничара Узун Абдулаха 1777. спомиње се једна велика кафана.

У нередима јаничара 1778. спомиње се име кафеције Ђор Салиха, који је прогнан из Београда. Тада су Београђани од порте тражили да се кафана Ђор Салиха сруши и забрани њено подизање. Те године јаничари из затвора пуштају, међу осталима, и кафецију Џафера, али су његови противници кафану запалили. Занимљив је и извештај о боравку румелијских спахија на Врачару где су јаничари хтели да отворе кафану, али су били спречени. У записима о боравку Турака у Београду у периоду од 1740. до 1790. наводе се и пијанства и нереди, куповина и препродаја алкохола у Земуну. Пуковник Жењ је 1777. приметио да се у кафанама и крчмама највише окупљају јаничари, лађари и рибари.

Ужички шеик је 1748. навику одласка у кафане приписао припадницима владајућег слоја, оптужујући Београђане да је њихов град, због великог броја механа и блудничења у њима, постао град насиља, средиште зулума и „станиште покварености”.

Негде у време руско-турског рата 1768–1774. појавила се једна

кафана испред Сахат куле. Али, султан Махмуд издаје ферман (указ – наредбу) да се подигнута кафана, саграђена противно шеријату и обичају, хитно поруши. По проспекту града рађеном 1789, кафана код Сахат куле била је неоштећена.

По Кеперовом опису, било је још необичности (за данашње прилике). Висина кафане није дозвољавала да се у њој човек усправи, зидови су били ишарани зеленом, црвеном, модром и наранџастом бојом, а на улазу је било постављено неколико крчага и ибрика. И то је довољно да замислимо њихов изглед и атмосферу, госте и начин живота у њима.

Београдски скелесија Хусеин 1783. даје опис кафане у Воденој вароши на Сави. Из његове приче сазнаје се да је била највећа и да се звала „Чамцијска кафана”. Аустријски пуковник Женеј, 1777. године, такође пише да у Воденој вароши постоји једна велика кафана, али не наводи њено име.

Значајно је истаћи то да бројни путописци, па и пописивачи, већ од 1739. поистовећују хан и кафану. Већ 1776. године, у једном опису кафане у Стамбол капији (власник Аџи Дима), истиче се да има осам соба и седам кухиња, што је одговарало ранијем мањем хану, али писац истиче да је један хан „вероватно служио и као гостионица и свратиште”.¹⁸

Већ тада, јављају се појмови кафана, гостионица, хан, мејхана (механа). Са садашње временске дистанце практично је немогуће говорити о разликама међу њима које су очигледно постојале. Доласком на власт Милоша Обреновића, осим радњи, почеле су да се отварају и крчме и механе. Касније и кафане, и то поред друмова. У крчмама и механама точено је пиће, али се продавало и печено месо, као и друга јела. Мрежа механа брзо се ширила. И власт реагује обавезујући све власнике оваквих објеката да затраже специјалну дозволу за рад од кнеза Милоша. За све се плаћао и „специјални порез” од 12 гроша. И Турци су до 1826. на улазу у Београд опорезивали (на градским капијама) трговце пићем – за буре вина плаћало се три гроша, а за буре ракије четири. Порез – авајет узиман је за јаничаре, па је долазило до честих спорова.

Механе су биле стециште трговаца, места спекулација, а у Савамали и Букурештмали (насеље Београда у време Турака, примедба аутора) у кафаницама је већ 1826. било и блуда. Те године за Савамалу је издато 15 дозвола за легално држање механа, али је констатована и појава постојања илегалних или „дивљих” механа.

Сигурно је да се са резервом морају прихватити извештаји и пописи београдских механа у вези с тим шта оне представљају, ка-

¹⁸ Пауновић, М., *Историја Београда*, Просвета, Београд, 1974, стр. 664.

ква је њихова величина, намена – пиће, храну, преноћиште и слично. Тако, по попису из 1820, у Савамали је било 50–60 кућа, по неким и стотинак и само једна механа (1827. већ 178 домова – кућа).

По попису из 1826–1827 (нема извора сем констатација) у Београду је постојала кафана Паје Кантарције, (X)Ећим¹⁹ Томе и Зисина, а нешто касније отворена је и Гушанчева кафана близу Калемегдана.

Београд већ 1821. добија механски еснаф, а 1871. Прво српско пиварско акционарско друштво. Прва пивара у Београду отворена је 1840. године – Кнежева пивара. Касније (1873), почела је са радом Вајфертова, а 1884. и Бајлонијева пивара. Године 1903. Бајлонијева пивара је производила око 28.000 литара белог („Првенац” и „Плзен”) и црног („Првенац” и „Салватор”) пива.

С циљем развоја Србије, Милош Обреновић је доводио различите људе у Београд, па тако и 1838. Вајнхапла из Земуна да гради воденице. Но, Вајнхапл отвара пивару малог капацитета на ручни погон.

Појавом кафана променио се и начин живљења. Захваљујући онима који су понешто и записали о том времену, јасно је да се у кафане одлазило не само зарад јела и пића, већ и због много чега другог. Конкретно – у кафанама су се људи дружили, разговарали, играли карте или читали новине. У кафане се долазило и због добре песме и музике; кафане су биле и биоскопске дворане, али и простор за добру позоришну представу. У кафанама су се склапали и уносни послови. Ту су долазили адвокати, али и лажни сведоци. Кафане су биле и ризнице најновијих градских вести и трачева. Људи од угледа у кафанама су имали и својсто.

Остало је записано да су у кафанама договорене многе политичке одлуке, посебно у периоду између два светска рата. Знано се тачно где ко седи – демократе су се окупљале у „Барајеву”, чланови Словенско-људске странке у „Љубљани”, министри Цветковићеве владе свраћали су у „Мадеру”. Кафану су посећивали знани и незнами, славни и мање славни, песници и књижевници, уредници и новинари, глумци, сликари, вајари, спортисти и политичари. За кафанским столом написане су и многе песме, али и значајна књижевна дела. Довољно је присетити се Бранислава Нушића и Бране Цветковића који су све своје водвиље, скетчеве и шалјиве песме написали у кафани.

У кафанама су вођене и жестоке литерарне дискусије. Памте се и многи сукоби око књижевних праваца, путоказа и књижевности. И не само то – у њима су читане нове песме које су тако почињале да

¹⁹ Овај облик *ећим* дат је у етимолошком – историјском облику како се тада и називала, да би већ крајем 19. века употребљаван облик речи *хећим*.

живе и преносе се на друге, ту су добијале душу. Отуда, остају за вечност записане и упамћене и никад заборављене многе песме. Неке од њих постају шлагери који се и данас чују и радо слушају, „Мансарда, мали стан”, „Периферија”, „Мала улица”, „Три палме на отоку среће”, „Зашто си поспан Џо”, „Шта знате ви мушкарци” и многе друге.

Кафана је била и „прихватилиште” за бескућнике, боеме, врачаре, путнике намернике, студенте, људе без стана, проститутке.

И није необично то што су многи сматрали кафану душом и срцем Београда. Ако само мало завиримо у историју града схватићемо да је кафана била неизбежно место културног, политичког и спортског живота.

Многе београдске кафане имале су своју физиономију, карактер и круг гостију.

Управо та специфичност, физиономија и карактер, огледа се и у чињеници да је град имао кафане специфичне улоге. Михаило Петровић Алас основао је друштво за забаву и увесељавање, музичку банду – оркестар „СУЗ”, које се окупљало у једној кафани у близини Бајлонијевој пијаце, чији чланови су се ретко мењали. У кафани „Србија” окупљали су се Срби избегли у Француску, махом у Ницу после Првог светског рата.

Углавном, сви се слажу да су све београдске кафане, локали или хотели, имали своју специфичност и улогу у развоју друштвеног живота тадашње вароши београдске. Једне је привлачила гурманска кухиња, друге вино, па разни мезетлуци, ракија. Неке миран кутак, а у некима су се окупљали радници, пословни људи, негде омладина. Глумци, књижевници, новинари, сви они залазили су у „своје” кафане, писали, стварали, ноћивали, смишљали догађаје који ће остати до данас неиспричани и незаборављени.

Кафана постаје срце и душа Београда и остаје дух времена. Источњаци су је изумели и препустили другима да о њој брину. Кафана тако постаје најзначајнија институција јавног, културног и друштвеног живота, у њој се трговало, веселило, туговало. Својом улогом изборила је историјски значај, нашла место и у светској историји. Од легенде по којој се први Арапин сетио да испод свог шатора продаје кафу, временом, постала је култно место и институција без које се не може замислити живот. Боравећи у Београду 1843. Енглески путописац Ендру Арчибалд Пејтон, описујући варош, његово становништво, занатлије, ноћни живот и кафане, истиче:²⁰ „Скоро све кафане држали су муслимани; једну је држао Арапин, рођен у Уду у Индији...”²¹ Пејтон не даје име закупца, ни назив кафане.

²⁰ Пејтон, Е. А., *Србија*, Матица српска, Нови Сад, 1996, стр. 252.

²¹ *Нав. дело*, стр. 193.

Важно је истаћи један необичан детаљ из околине Беча – места где је сахрањен познати војсковођа фелдмаршал барон Гидеон Лаудон, познат и из наше историје 1789/90. по „Лаудоновим шанчевима” у Београду и Земуну. На имању где почива, налазе се ратни трофеји донети из Београда, мермерна плоча са грбом и именом Махмуда II, скинута са Стамбол капије, као и плоча са Константинопољских врата и камење из Београда. У самом месту Хадерсдорф налазила се с почетка 20. века (1931) кафана, испред шуме у којој је сахрањен Лаудон, са називом „Гостиона граду Београду”.

Највећи број гостионица и кафана у Београду отвара се у другој половини 19. и почетком 20. века. По неким статистичким проценама, град је на прелазу између два века на сваких 50 становника имао по једну кафану или гостионицу.

На Позоришном тргу, данас Тргу Републике, постојало је 16 кафана, а у Поенкаревој од 40 кућа 17 су биле кафане или гостионице. На Варош капији – 12, на Теразијама – 11, у Скадарлији – седам, на Славији – девет. У данашњој Дубровачкој улици, само у доњем делу, постојало је чак 16 кафана и гостионица. У књизи „Споменар о старом Београду” Никола Трајковић на једном месту истиче „...а крајем прошлог века (мисли се на 19. век – примедба аутора) у Поенкаревој улици било је више кафана него уличних бројева, што значи да је у понекој кући било и по две кафане”.²²

НАЗИВИ МЕХАНА И КАФАНА СТАРОГ БЕОГРАДА

Прве кафане носиле су име по вланицима зграда-кућа. Затим се имена дају по механцијама који су држали механе и кафане. Већ у другој половини 19. века механе и кафане добијају имена по догађајима који су обележили тај период, предела одакле потичу власници или најчешћи госи, по природним појавама, именима великих градова света, њихових владара. Било је и других имена, поетских или везани за националне догађаје времена када су отворане. Тако, имена која су се дуго задржала по власницима, и након Другог светског рата су: „Игњатова пивница“, „Јокићева кафана“, „Журка“, „Шишка-Лазина“, „Лепа Катарина“, „Трандафиловић“, „Цветко“, „Аксентијева башта“, „Манак“.

Касније затим, кафане добијају имена према месту на коме су поникле. Тако је нпр. кафана „Текија“ била у близини оне текије на старој Великој пијаци, и данас постојећој на Студентском тргу. Кафана „Тобцијска пијаца“, добила је име по Тобцијској пијаци, „Астрономска кула“ по Астрономији, „Код кланице“ по близини бео-

²² Трајковић, Н., „Споменар о старом Београду” Слобода, Београд, 1984. стр. 187

градске кланице или по крају где је поникла, или: „Ладно купатило“, „Чубура“, „Смутековац“, „Велики басамци“, „Народна скупштина“, „Нова скупштина“, „Соколац“, „Палилулска касина“, „Хаџи-Поповац“, „Вишњићка касина“, „Зелени венац“, „Чукарица“, „Савска касина“, „Душановац“, „Борча“, „Славија“, „Барајево“, „Жировни венац“, „Код 19 басемака“, „Грантовац“,

Поједини називи кафана допринели су да читави београдски квартави-насеља и данас носе име по њима. По имену кафане „Зелени венац“, данас читав крај и пијаца носе име по тој кафани. По кафани „Код Цветка“, данас један крај на Звездари носи име „Код Цветка“. Део Београда код Лиона носи име по кафани „Код Лиона“, насталој после Првог светског рата. По познатом Бајлонију, власнику пиваре и кафане, данас део насеља и пијаце на Дорћоли у Београду носи име по њеном власнику. На основу доступних података једна од београдских општина понела је име Чукарица по имену-надимку кафане њеног власника „Код Чукара“.

И песници су својим поетским надахнућем, крајем 19 и почетком 20 века, допринели појави поетичних назива-имена кафана: „Лепи изглед“, „Кошутница“, „Боем“, „Винова лоза“, „Бело Јагње“, „Весели двори“, „Језеро“, „Бела мачка“, „Последњи грош“, „Три листа“, „Две буле“, „Три лафа“, „Месечина“, „Два голуба“, „Два бела коња“, „Два бела лабуда“, „Одмор“, „Два анђела“, „Славина“, „Црна мачка“, „Два плована“, „Златан грозд“, „Чокот“, „Златна лађа“, „Црни петао“, „Последњи грош“, „Два сокола“, „Златан шаран“, „Расцветана вишња“, „Ленгер“, „Златан точак“, „Гргеч“, „Пивни извор“, „Златно буренце“, „Три кључа“, „Три листа“, „Орач“, „Сунце“, „Златни Ангео“, „Моруна“, „Златна славина“, „Два дуда“, „Орфеум“, „Липов лад“, „Два рибара“, „Код вола“, „Два дуда“, „Два наредника“, „Код дивљега човека“, „Подрумче“ и многих других.

Период националног буђења није оставило равнодушне власнике кафана у Београду. Тако кафане добијају називе: „Македонски цар“, „Херцеговина“, (која је у оно време била анектирана од Аустроугарске), „Једрене“ (битка за ослобођење Бугарске у српско-бугарско-црногорском рату са Турском), „Мала Москва“ и „Москва“ (због Русије као савезника у рату против Турске), „Европа“ (јер су махом све европске земље биле на страни Србије), „Чешка круна“, „Цетиње“, „Одеса“, „Сарајево“, „Књаз Михаило“, „Царица Милица“, „Руска круна“, „Сибирија“, „Мали Балкан“ и „Балкан“, „Делиград“, „Топола“, „Стари Београд“, „Нови Београд“, „Уједињење“, „Босна“, „Топлица“, „Краљевић Марко“, „Албанез“, „Мали војник“, „Делија“, „Сабља Димискија“, „Српска нада“, „Цар Душан“, „Нова Србија“, „Немачки цар“, „Велика Србија“, „Хајдук Векљо“, „Девет Југовића“, „Шуматовац“, „Грчка краљица“, „Енглеска краљица“, „Отаџбина“, „Домовина“.

Кафане су затим добијале имена и према сталежима и занимању људи који су их посећивали: „Радничка касина“, „Радник“, „Грађанска касина“, „Три сељака“, „Код патролције“, „Ковач“, „Код кочијаша“, „Код девет кочијаша“, „Два тесача“, „Официрска касина“, „Трговачка касина“, „Занатски дом“, „Дунђерско јеснавска кафана“, „Екмеклучка кафана“, „Еснафлија“, „Жандарска кафана“, „Орач“, „Бициклиста“.

После Првог светског рата настају имена кафана, механа и хотела са страним називима: „Унион“, „Сплендид“, „Ексцелзиор“, „Луксор“, „Палас“, „Клериц“, „Трансвал“, и други.

И природне појаве које су у оно време уздрмале свет, доприносе да се у Београду појављују кафане са именима: „Земљотрес“, „Репата звезда“, „Бумс“, „Код рђавог времена“.

Многе београдске кафане носиле су имена градова и крајева из унутрашњости Србије и неослобођених српских покрајина, власника или гостију који су у њих навраћали: „Ваљево“, „Гружанин“, „Јасеница“, „Струга“, „Косово“, „Крагујевац“, „Краљево“, „Крушево“, „Лесковац“, „Призрен“, „Сарајево“, „Алексинац“. Такође било је и имена европских и светских градова и држава: „Цариград“, „Петроград“, „Солун“, „Шангај“, „Шибеник“, „Париз“, „Праг“, „Женева“, „Венеција“, „Њујорк“, „Лондон“, „Куба“, „Москва“, „Русија“.

Али је било и чудних назива кафана. Тако је у Булевару Краља Александра једна кафана носила назив: „Јаћимовића јагоде“ и још је на фирми стајало: „Чија није била, а чија бити неће!“, затим „Код поцепаних гаћа“, па „П*цето које лаје“, „Радосан Србин“, „Разбибрига“, „Код последње наде“²³.

На Дорћолу, у Дубровачкој улици бр. 24 налазила се све до 6. априла 1941. године кафана код „Јефтиноће“. Тога дана немачки авиони бомбардовали су Београд, када је нарочито страдао Дорћол, па је бомба погодила и ову кафану, која је том приликом разорена и изгорела до темеља.

Специјалност ове кафане је била у томе, што се уз пиће, ако се на пример куповало више од пола литра ракије, добијало бесплатно мезе од киселих паприка, купуса или парадајза. На сред кафане биле су намештене три каце ових специјалитета, па је гос само требало да покаже прстом на кацу и да буде одмах услужен. Гости ове кафане махом су били аласи, кочијаша, тестераши и други, углавном физички радници, који би навратили пре или после рада. Чест гост ове кафане био је познати научник Михаило Петровић – Мика Алас.

И кафана „Седам чунова“ имала је исту судбину. Погођена бомбом, изгорела је до темеља. Налазила се такође у Дубровачкој

²³ Голубовић, В. „Механе и кафане Старог Београда“, ЈП „Службени лист“, Београд, 2007. стр. 282

улици, у њеном најнижем делу. Све док ова улица није насута за 1 до 2 метра, била је стално плављена, а када је година била кишна, тај доњи део улице био би стално под водом.

Кафана је подигнута на нешто узвишенијем месту, па је тако била са свих страна опкољена водом. Њен првобитни власник, Љубомир Станковић, звани „Сирће“, видећи да аласима који су углавном били гости кафане, ништа не смета вода, подигао је пред кафаном подијум за пристајање чамаца, а за госте који нису имали чамце, закупио је од аласа седам чамаца. Тако је кафана радила без обзира на воду која је опкољавала са свих страна и добила име код „Седам чунова“. Кафана је иначе била позната са својим чувеним рибљим специјалитетима, а нарочито аласком чорбом, који су сервирани у врло лепој сали. Гости су стизали у свако доба дана и ноћи и били су услужени по жељи, а нарочито би их изненадило да уз специјалитете наместо хлеба добију специјалну врућу погачу, макар то било и у најпозније сате.

Кафана „Велики Грантовац“ која се налазила у ул. Пролетерских бригада, добила је своје име по неком грофу Гранту, који је био власник огромног земљишног комплекса на југоисточном Врачару. Порекло имовине овог грофа повлачило се још из доба када је Београд био под Аустријом 1717—1739. год. У то време се Београд насељава новим аустријским становништвом, углавном војницима, занатлијама и земљорадницима. Гроф Грант је свакако био аустријски ратник и због заслуга у рату добио је у власништво оволико земљиште, које је умео да сачува све до 1900. године, када га је откупила Београдска општина и парцелисала.

„Велики Грантовац“ названа тако по грофу Гранту, најпре је била кафана махом излетника или физичких радника, наполичара, који су узимали у закуп земљу грофа Гранта, јер тада Београд не допире ни до данашњег Трга Димитрија Туцовића, а оно више њега биле су њиве или воћњаци. Од 1900. год. ситуација се нагло мења. Овај део Београда нагло се изграђује и „Велики Грантовац“ у ул. Пролетерских бригада тада постаје кафана чиновника и пословних људи. Затим све више постаје елитна и опште позната кафана, а нарочито после првог светског рата, када се у Београду води веома небрижан живот. Тридесетих год. овога века „Велики Грантовац“ мења физиономију и постаје бoемска кафана, да би се пред други светски рат претворила у кафану где су радо приређиване породичне светковине. У овој кафани било је састајалиште друштва независних књижевника Београда који су ту држали разна предавања и реферате.

С пролећа 1935. године, срушена је кафана „Добро јутро“ а на углу Немањине и Балканске улице, данас се налази хотел „Београд“.

Још до почетка овога века, испред данашњег хотела „Београд“, где је данас сквер и парк, налазила се „Тобџијска пијаца“, на

којој се продавала стока и дрво. Уз то, којих десетак година раније, тек је прорадила жељезничка станица. У кафани „Добро јутро“, која се отварала у најранијим јутарњим часовима, скупљали су се путници и они који су долазили на ову пијацу. Била је то ниска рабатна кућа од набоја, како су углавном и зидане првобитне куће у Савамали. Ова кафана је према Немањиној улици имала башту са неколико столова, а над којом је била разапета цирада.

Кафана је добила назив „Добро јутро“, јер је намерник у тим раним јутарњим часовима бивао послужен црном кафом са шећером или каквим другим напитком, уз љубазни поздрав: „Добро јутро“. Тако је по том поздраву и кафана добила своје име.

Ујесен 1862. године, када су Турци са својим Риза-пашом, тобиџама и низамама, напустили за увек Београд, отворена је понова кафана „Код две буле“. Та мала ниска кафана, иза које је у то време сејан кукуруз, налазила се на месту где се данас диже црква Александра Невског у Душановој улици. На том истом месту је и за време владавине Аустријанаца, постојала кафана „Код две буле“, али је то било читава два века раније, па је срушена. Мотив обнављања је био исти. Уз кафу и ракију давала се одушка вековном робовању под Турцима, који су напуштајући Београд, остављали своје незбринуте буле, које су могле да опстану само продавајући своје тело. И наравно, у тој кафаници на периферији, оне су се често сусретале, нудећи се гостима. О томе је сама фирма, која је приказивала две буле живим бојама намоловане, речито говорила. А гостију је било увек доста.

Кафана „Острво св. Јелене“, била је нарочито жива у времену владавине Наполеона III. и у њој су се скупљали сви они који су симпатисали Бонапартисте. Али, чим је он пао с власти 1870. године, ова кафана на Топчидерском друму (данас ул. Кнеза Милоша) променила је свој назив.

Кафана „Код Халејеве комете“, а затим и кафана „Код звезде репатице“, назване су по комети која се 1910. год. појавила над Београдом и пошто није дошло до пропасти света, како су то многи најављивали (светски рат који је дошао није био по њиховом програму), то су људи у овим кафанама давали одушке свом животу уз добру капљицу и мезелук.

Кафана „Три шешира“ најстарија је у Скадарлији, јер потиче из 1864. г., добила је свој назив без посебног крштења, захваљујући случају. Некада је у тој кући била радионица шешира, власништво Димовића. Када је наместо ове радионице дошла кафана, плехану фирму, на којој су стајала само нацртана три шешира, нико није дирао. Године су пролазиле, а стара фирма са уцртана три различита шешира остала је више врата и тако је кафана добила свој назив, који носи и дан данас.

Кафана „Код седам Шваба“, некада на углу Цорца Вашингтона и Таковске улице, једна од најпознатијих у Палилули, добила је

свој назив по неким Швабама који су били њени стални гости. Наиме, од 1865. до 1868. године, у Палилули се градила највећа болница у ондашњем Београду. Данас је то Очна клиника и ул. Џорџа Вашингтона. На изградњи ове болнице били су ангажовани мајстори зидари, како из Србије, тако и из Војводине. Зидари из Војводине претежно су биле Швабе који су уживали глас добрих зидара. Ове Швабе, не само на раду, већ су и у слободном времену увек били заједно. Тако су и у кафану долазили заједно и заједно за једним столом седели. Та њихова најомиљенија кафана дотле се звала „Код кочијаша“. Сваке вечери ту би почели са ракијом, а завршавали са роштиљем и вином. Сви су личили један на другог: здепасти, пуних румених образа, са округлим црним шеширићима на крупној глави.

У тој истој кафани, са старом неугледном фирмом, био је чест гост књижевник и сликар Ђура Јакшић. Тај велики боем никад није имао пара па је уживао код газде кафане кредит. Када је дуг био доспео до критичне суме, Ђура је предложио газди да му нацрта фирму. Идеју је брзо смислио и газда се са њом сложио. Фирма је била готова за три дана. Допала се и Швабама, јер је слика на овећој плеханој табли, показивала њих буцмасте и румене како заједнички носе копље уперено на кочоперног зеца. Окачена је изнад кафанских врата уз опште расположење, а Ђура се тада прописно најео и напио, пошто је уједно са овом фирмом отплатио и сав свој ранији дуг. Ову фирму је власник кафане скинуо за време окупације Београда у другом светском рату, бојећи се да због ње не настрада од надмених Немаца који никад не би разумели како је она настала. Да би пало у забрав и само постојање ове кафане, после другог светског рата она је срушена и на њено место је дошла једна лепа палата у чијем је приземљу отворена кафана, али под називом: „Видин-капија“, фалсификујући тако и саму историју, не због назива као успомене на некадашњу познату кафану, већ због могућности завођења да се на том месту налазила некадашња Видин-капија, због чега је из незнања и дат овај назив кафани. Међутим, некадашња Видин-капија била је на скверу код цркве Александра Невског, односно испод Скадарлије.

На углу Главне чаршије и старог дела Кнез Михаилове улице била је „Грађанска касина“, европски уређена. Њен је газда трговачко друштво „Слога“, купац конфискованог имања кнеза Александра. Касина је свечано отворена 23. јуна 1869. Место је оглашено „за уживање београдског трговачког света“. Први јавни луксуз у Београду. На спрату су лепа одељења, окићена лустерима, украшена великим огледалима и оригиналним сликама чувеног Стеве Тодоровића. Ту су „читаоница, рестаурација и посластичарница“. Одвојене су још три собе за берзу. У њима ће се „сваког радног дана, од 11 до 1 час вршити трговачки послови“.

Споменућемо још једну стару кафану која је добила своје име по својим сталним гостима. То је „Еснавска“ кафана, која се налазила преко пута биоскопа „Балкан“, управо, уврх Скадарлије. У ствари то је била еснафска берза рада, јер су се сваког јутра испред ње или у њој збирали зидари, калдрмције, циглари, тесари и друге занатлије, и они којима су ови били потребни те их одводили на посао. С вечери, по завршетку посла, те исте занатлије вратиле би се у „Еснафску кафану“ да уз чашицу оставе део зараде. Но у тој кафани било је и једно засебно сопче, у коме би по читаву ноћ проводило друштво чији су најревноснији чланови били: Ђура Јакшић, Панта Бесаровић рачуновођа Министарства просвете, Алекса Шилић, један од првих наших телеграфиста, капетан Марко Петровић Илија „Топа“ хармоникаш, који их је увесељавао. У тој собици је Ђура Јакшић написао и своју некад популарну патриотску песму „Падајте браћо“.

У Савамали била је позната кафана „Македонски цар“, власништво Танасија Глигоријевића, Македонца, великог патриоте, који је од Турака побегао у Београд пошто је откривен као македонски револуционар, а како је некад имао механу у Ристовцу на српско-турској граници, то је и у Београду отворио кафану и назвао је „Македонски цар“, манифестујући и на тај начин свој патриотизам. У ову кафану је често навраћао и један Американац, дипломата, који је због свог начина одевања привлачио пажњу.

ЗАКЉУЧАК

Дуга је историја београдских кафана и механа. Њихово институционално постојање везује се још за пандокеоне из времена римљана. Касније се бележе караван-сараји и ханови, да би у време Обреновића добиле нов изгле али не и садржај.

Кафане и механе су имале ванредно важну улогу. У њима је заседала скупштина, доношене важне политичке и државне одлуке, организовани сајмови, многи културни и спортски садржаји, формирана београдска берза, тражило запослење, и много тога важног за период који се разматра.

Истовремено, остала су имена-називи кафана која данас указују на важне догађаје, поетска усхићења, национална осећања, географска порекла власника или гостију или пак сећања на све оно што је везано за борбу српског народа за ослобођење и пружену помоћ. Тако и настају називи који се везују за градове и државе које су помагале Србији или биле њени савезници. Било је ту и других имена која траже даља истраживања.

Литература

- Богуновић, С. Г., *Архитектонска енциклопедија*, Три тома, Београдска књига, Београд, 2005,
- Голубовић, В. „*Механе и кафане Старог Београда*“, Београд, 2007.
- Пејтон, Е. А., *Србија*, Матица српска, Нови Сад, 1996,
- Пауновић, М., *Историја Београда*, Просвета, Београд, 1974,
- Трајковић, Н., „Споменар о старом Београду“ Слобода, Београд, 1984.
- „*Даница*“, Вукова задужбина, Београд, 1996,
- „*Историја Београда*“, три тома, Просвета, Београд, 1974.
- „*Лексикон*“, Југословенски лексикографски завод, Загреб, 1974,
- „*Свезнање*“, Народно дело, Загреб, 1937.

Vidoje Golubović, Belgrade

**THE ORIGIN OF THE NAMES OF
OLD BELGRADE TAVERNS AND CAFES**

Summary

In this paper author discusses the origin and the names of taverns and cafes in Belgrade during the 19th and early 20th centuries. The text analyzes the genesis called the names of tavern and inn with aspects: social events at the time of its creation, the names of the owner-bosses, locations-locations where the opened-emerging, nacinal-nom awakening-release, the poetic inspiration. The author emphasizes the importance which taverns had (the parliamentary session, the first book fair, balls, the first theater performances, painting exhibitions, the first film, sport events, various offices of the association, party meetings, lectures, and even school lessons), their institutional role, the place where many important decisions in the the field of social and economic life were made. The paper is based on the primary research of archival material and content analysis of documents (available material from personal archives), and publications from author's private archive.

Key words: emergence, names, tavern, cafes, Old Belgrade.